

Seminární práce, Pedagogika II, Kompetentní učitel

Michal Kloc

ak. rok 2015/2016

1 Úvod

V úvodu této seminární práce stojí dvě otázky: Jak se pozná a jak vzniká dobrý učitel? Je patrné, že odpovědi nejsou vůbec jednoduché a nejspíš ani jednoznačné. Nepochybně každý z nás je schopen si vzpomenout na svá školní léta a ze svých tehdejších učitelů vybrat ty, které by označil za kvalitní, a stejně tak ty, které za nekvalitní. Pravda je však taková, že toto hodnocení bývá z velké části subjektivní a je těžké hledat nějaké konkrétní ukazatele.

Dalo by se říci, že jakousi minimální kvalitu učitele definuje zákon ve formě kvalifikačních požadavků na výkon regulované profese. Faktem zůstává, že ještě do nedávných dob bylo možné na základě výjimky nechat učit i takové lidi, kteří formální náležitosti nesplňovali. Toto se změnilo novelizací zákona o pedagogických pracovnících k roku 2015 [1]. Cesty k nabytí učitelské způsobilosti jsou nyní pevně legislativně definovány. Standardní cestou je magisterské vzdělání v příslušném pedagogickém oboru nebo akreditovaný kurz k doplnění pedagogické způsobilosti k magisterskému titulu z nepedagogického oboru. Za zmínku stojí, že v zákoně není ukotven pojem ‘aprobace’ neboli odborná orientace učitele na výuku příslušných předmětů. Implicitně tak legislativa staví pedagogické dovednosti nad odborné.

Cílem práce je sesbírat z mediálního obsahu na internetu zajímavé příspěvky zainteresovaných lidí s vyjádřením k tematice učitelské kvalifikace. V následujících kapitolách shrnu argumenty nejprve zastánců nové úpravy a následně jejich odpůrců. Jelikož se mne toto téma dotýká (jsem vystudovaný fyzik-nepedagog), v poslední kapitole přidám své hodnocení opřené o mé současné zkušenosti.

Hodně argumentů bude ze zdroje [2], což je záznam kulatého stolu na toto téma pořádaný společností EDUin.

2 Názory podporující současnou úpravu

Standardní argumentací na podporu nově platného znění zákona je to, že stát garantuje kvalitu vzdělávání a tudíž musí mít také dohled nad vzděláváním budoucích učitelů. Spontánní pedagogické nadání nemusí stačit, neboť takový učitel nemá ve své činnosti systém a vlastně vždy improvizuje. Systematičnost pedagogického růstu lze zajistit jen s příslušným teoretickým základem.

Ochota legitimizovat učitele s odlišným vzděláním či formálně nižším by byla též přímo v rozporu se snahou vrátit této profesi prestiž, kterou si zaslouží. Tento fakt zdůrazňují zejména pedagogické fakulty, výrazně ho akcentuje [2] například profesorka Spilková z PedF UK, katedry primární pedagogiky. Často se vyskytující argumentem také bývá srovnání učitelské profese například s profesí lékaře. Obě jsou velmi odpovědné, pod rukama ať učitelů či lékařů se leckdy mohou měnit životy. Stejně jako si neumíme představit, že by o kvalifikaci např. chirurga rozhodoval ředitel nemocnice, podobně i kvalifikovanost učitele musí být přesně kodifikována.

Uveďme ještě jeden ze článků prof. Štecha [3], prorektora Karlovy Univerzity a psychologa z PedF UK. Mimo jiné přirovnává situaci s uznáváním jiných, leckdy neformálních kvalifikací s případem následujícím: Představme si člověka, který řídí motorové vozidlo bez příslušného oprávnění. Sotva

bychom uznali argumentaci, že už je dostatečně *vyježděný*, nemá nehody a z praxe se vše potřebné naučil. Pro profesní kvalifikaci učitele je třeba mít také jednoznačná nepodkročitelná měřítka.

Argumentem, který vznesl zástupce ministerstva, byl že ústupek od požadavků na kvalifikaci by byl nespravedlivý k těm učitelům, kteří respektují zákon a vystudovali při své práci [2]. Mgr. Jakub Stárek poukázal také na zkušenost, že na ministerstvo přišel email od rozzlobené učitelky, která si stěžovala, že je nucena doplňovat si vzdělání, přičemž tento email obsahoval několik hrubých i jiných pravopisných chyb. Tímto chtěl pan Stárek poukázat na to, že na určitých školách stará úprava umožňovala učit i zcela nekompetentním lidem.

3 Názory proti současné úpravě

Častým názorem mezi odpůrci současné úpravy bývá fakt, že takovýto zákon svazuje ruce řediteli při výběru svého pedagogického týmu. Toto je i obsahem článku Václava Klause ml. [4]. Nadto, jak již bylo zmíněno, jelikož legislativa upřednostňuje pedagogickou kvalifikaci před odbornou, je ředitel nucen například neobsazené hodiny chemie obsadit namísto *pedagogicky ne-kvalifikovaných* chemikem *chemicky nekvalifikovaným* pedagogem, například výtvarkářem. Sami vystupující ředitelé ve [2] se vyslovují v podobném smyslu. Ani jeden z vystupujících ředitelů se nestaví do tábora s opačným názorem.

Martin Kapoun, učitel fyziky na Gymnáziu Jana Keplera, se vyjadřoval ve [2] také ve smyslu, že kantoři se *správným* titulem, i ti s jiným vzděláním jsou rovnocenní partneři. Osobnostní předpoklady k výkonu učitelské profese lidé běžně nabývají a rozvíjí mimo standardní běh studia na pedagogické fakultě. Navíc učitelé *nepedagogové* leckdy přináší do školy jiný pohled, specifický pro jejich zázemí a rozbíjí tak jistou učitelskou monokulturu na škole.

Zmíněny byly i ryze technické problémy s doplňováním vzdělání. Například bylo řečeno, že není dostatek vhodných programů na pedagogických fa-

kultách. Byly uvedeny i příklady jednotlivců, kteří si doplňují vzdělání a naráží na rozličné problémy mnohdy způsobené zatvrzelostí některých vyučujících na fakultách.

4 Můj osobní názor

Celá situace je složitá tím, že se v ní pohybuje mnoho jedinců s různými osobními příběhy. Mezi nekvalifikovanými učiteli jsou jistě ti, kteří nemají zejména odborné kompetence, ale také ti, kteří jsou vyučující velmi dobří a úspěšní. Cílem by samozřejmě mělo být ty prvně jmenované ze systému odstranit a ty druhé v něm ponechat. Otázka však je, jestli současná úprava tento trend může naplnit. Mám hluboké obavy, že nikoliv.

Učí-li na škole člověk-nepedagog, navíc odborně neerudovaný (např. na základní škole učitelka fyziky bez jakéhokoliv relevantního vzdělání), je třeba klást si otázku, proč ředitel takového učitele zaměstnává. Je totiž naprosto zřejmé, že taková výuka fyziky bude minimálně pokulhávat. Již Komenský tvrdil [5], že autorita učitelova je odvozena zejména od jeho odborné erudice. Ostatně odborná jistota, byť ne třeba ještě zcela vyladěná praxí, by mělo být to, co si skutečně začínající kantor přináší z vysoké školy. Chybu tedy v tomto případě vidím v rozhodnutí ředitele, který obsadil místo učitele někým, o kom má dostatek indicíí radících, že výuka nebude kvalitní. Domnívám se, že takovéto ‘přešlapy’ zjevně souvisí s naprosto nedostatečnou nabídkou kohokoliv vhodnějšího na místo zmíněné fyzikářky.

Jinou kapitolou jsou odborníci-nepedagogové. Jde o lidi, kteří nemají přípravu v disciplínách pedagogicko-psychologických, nicméně jejich odborná erudice je garantována jejich vysokoškolským diplomem. A vůči takovýmto lidem by se současný systém měl chovat mnohem vstřícněji. Lidé se vyvíjí a buďme rádi za to, že v někom, kdo studuje například odbornou chemii či biologii atd. se probudí radost z předávání znalostí. Ta by měla být samozřejmě doplněna určitými osobnostními předpoklady, tj. rétorickou

zdatností, schopností komunikace a určitou mírou mezilidské empatie. Z mé osobní zkušenosti plyne, že postačí poměrně krátká doba rozhovoru, za níž lze odhadnout, jestli kandidát v tomto směru má šanci obstát, či nikoliv. Samozřejmě, že i takto vhodný uchazeč nemá zkušenosti s didaktikou daných předmětů a může se stát, že v leccems narazí. Ovšem buďme upřímní, absolvování těchto předmětů leccos usnadňuje, ale to, jak kdo bude učit, jakou zvolí strategii, závisí na jeho osobnosti a praktických zkušenostech. Ostatně měl jsem tuto možnost pozorovat sám na sobě například ve výuce matematiky po absolvování příslušné didaktiky. Jakkoliv mne obsah předmětu Didaktika matematiky na MFF příjemně překvapil, jsem přesvědčen, že má výuka během praxe by v matematice vypada úplně stejně, kdybych tento předmět neabsolvoval. Tím nemyslím, že jsem vše odučil zcela didakticky správně, naopak, jsem k sobě velmi kritický v tomto směru. Ale hledání té správné výukové metody je v mých očích něco jako hledání své učitelské identity. A tu nezískám složením zkoušky.

Z hlediska výše zmíněných argumentačních táborů se tak řadím k odpůrcům současné úpravy. Souhlasím s argumentem, že ředitel by měl mít v personálních otázkách větší volnost. Zároveň ale má odpovědnost. Nepodkročitelným minimem pro učitele by mělo být určité vysokoškolské vzdělání garantující odbornou erudici uchazeče. Avšak bude-li ředitel verbovat do učitelských řad neschopné jedince (ať s učitelským diplomem nebo s neucitelským), budou se negativní výsledky projevovat (měly by být vhodně měřitelné, ale to je otázka na jinou esej).

Zcela nesouhlasím s uvedenými příklady typu srovnání učitelské a lékařské profese, či přirovnání k řidiči bez řidičského průkazu. Byť se tato argumentace jeví na první pohled jako trefná, můj názor je, že je zcela demagogická. Prostně nelze dát rovnítko mezi 45 minut výuky a lékařského zákroku. Při vši úctě k pedagogické profesi, závažnost obou těchto činností je nesrovnatelná. Bude-li do mě tři čtvrtě hodiny ‘řezat’ někdo bez adekvátního vzdělání,

mohu se obávat řádově horších následků, než když mě bude stejnou dobu učit neschopný učitel. Ostatně to druhé každý z nás jistě někdy zažil. Podobně v případě řízení motorových vozidel můžete jako nekvalifikovaný účastník ve velmi krátkém čase způsobit chybu s vážnými následky. Oproti tomu je opět výuka poměrně bezpečná činnost.

Osobně se domnívám, že nejlepší cestou by byl vhodný kompromis ve formě rychlé a efektivní cesty doplnění kvalifikace. Současné programy jsou dlouhé (typicky na dva roky) a těžkopádné (zakončení prací na úrovni diplomové...její napsání udělá z adepta jistě mnohem lepšího vyučujícího). Adekvátní by byl intenzivní školící program například přes léto v trvání cca 3 týdnů zakončený seminární prací a praktickým výstupem. Samozřejmě by také měla být praxe na školách, pokud uchazeč paralelně již neučí - ostatně víc praxe v závěrečných ročnících standardního studia by bylo též ku prospěchu. Někdo si možná pomyslí, že tímto znevažuji váhu učitelského vzdělání, ale tak to není. Jen chci poukázat na to, že cest k tomu stát se dobrým učitelem je více. A pokud někdo učit chce a má určité předpoklady, mělo by mu do cesty být stavěno překážek co nejméně. Mimo to k dokreslení mé představy o neefektivně dlouhých učitelských 'minimech' může sloužit fakt, že z pozice fyzika lze projít kvalifikačním kurzem na radiologického fyzika právě jak píši v řádu týdnů oproti již zmíněným dvěma letům v pedagogickém minimu. Ironií tak je, že jít ozařovat pacienty do nemocnice (byť samozřejmě pod dozorem) mohu jít rychleji, než si stoupnout před studenty a na tabuli napsat Newtonův zákon.

5 Závěr

Téma učitelské kvalifikovanosti se bude jistě v budoucnu vracet. Věřím, že se podaří vytvořit vhodný model kvalifikačních programů, které nejen že usnadní lidem cestu z odborností do škol, ale též budou aktivně takové lidi shánět. Samozřejmě, že hegemonelem ve školství má být standardně v magis-

terském oboru vzdělaný učitel, nicméně jak říkal Martin Kapoun, ten jiný pohled člověka zvenku může vhodně podpořit fungování celého například fyzikálního kabinetu.

Reference

- [1] <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>, zákon o pedagogických pracovnících, [ke dni 3. 5. 2016].
- [2] <http://www.eduin.cz/clanky/poslechnete-si-argumenty-ministerstva-akademiku-i-reditelu-v-debate-o-ucitelske-kvalifikaci/>, Potřebujeme kvalitní či kvalifikované učitele?, [ke dni 3. 5. 2016].
- [3] <http://stanislavstech.cz/?p=162>, Kvalifikace učitelů
- [4] <http://www.novinky.cz/komentare/333878-komentar-muze-ucit-nositel-nobelovy-ceny-za-chemii-na-ceske-stredni-skole-chemii-vaclav-klaus-ml.html>, komentář
- [5] Didaktika analytická, J. A. Komenský